

Авторитетний дослідник штундизму, Т. є також автором численних брошур і статей (зокрема з питань сектознавства та місіонерської діяльності, церк. краєзнавства, пастирського служіння), проповідей, промов, бібліогр. оглядів, популярних дописів релігійно-просвітницького змісту. Друкувався в ж-лах «Воскресное чтение», «Руководство для сельских пастырей», «Подольские епархиальные ведомости», «Киевские епархиальные ведомости», «Церковь и народ» та ін. Укладав «поучительные листки», що видавалися Київ. релігійно-просвітницьким тов-вом, а також «миссионерские листки», поширювані Київ. епархіальною місіонерською радою. Належав до чільних кіл київ. духовенства передреволюц. доби.

Осн. тв.: Обличение заблуждений штундизма. – К., 1890. – [2], XIV, 252 с.; 2-е изд. – К., 1891. – IV, 231 с.; Малеванщина: По поводу статьи проф. И. А. Сикорского «Психопатическая эпидемия 1892 г. в Киевской губернии» («Киевские университетские известия», 1893, апрель и отдельная брошюра) // КЕВ. – 1893. – № 13. – Ч. неофиц. – С. 340–347; Об источниках христианского вероучения. (О Священном Писании и Священном Предании). – К., 1897. – 15 с.; Духовный дар законоучителя учащемуся и подрастающему поколению русских женщин. (О главнейших христианских добродетелях в примерах святых и благочестивых женщин). – К., 1898. – VIII, 116 с.; Религиозный элемент в произведениях А. С. Пушкина. – К., 1899. – 41 с.; Чтение о Церкви небесной // КЕВ. – 1899. – № 21. – Ч. неофиц. – С. 820–832; Три вида толкования Евангелия, несогласных с учением Православной Церкви // Там само. – 1900. – № 18. – Ч. неофиц. – С. 811–827; Сектанты в Киевской губернии // Там само. – 1901. – № 12. – Ч. неофиц. – С. 556–563; Борьба со штундой // Там само. – № 13. – Ч. неофиц. – С. 611–615; Феофания, мужской общежительный скит, приписной к Киево-Михайловскому Златоверхому первоклассному монастырю // Там само. – № 17. – Ч. неофиц. – С. 763–778; «Скит пречистыя» у пещеры преподобного Феодосия Печерского в «Церковщине», на месте древнего монастыря «Святыя пречистыя Гнилецкого», между селами – Пирогов, Лесники и Ходосовка (Феодосовка), за Китаевом. – К., 1901. – [2], 12 с.; 2-е изд. – К., 1905. – 24 с.; 3-е изд., испр. и доп. – К., 1908. – 31 с.; Что дало православие русскому народу // КЕВ. – 1905. – № 31. – Ч. неофиц. – С. 767–771; IV Всероссийский миссионерский съезд в Киеве. 12–26 июля 1908 года. (Из записок члена съезда). – К., 1908. – 71 с.; Итоги Всероссийского съезда законоучителей светской средней школы. – К., [1909]. – 20 с.; Великий писатель Н. В. Гоголь – верный сын Православной Церкви и России. (К столетию со дня рождения

Н. В. Гоголя 20 марта 1809 г. – 20 марта 1909 г.). – К., 1909. – [2], 11 с.; Об отношении к Киеву святителя Иоасафа Горленко, епископа Белгородского и Обоянского // КЕВ. – 1911. – № 3. – Ч. неофиц. – С. 49–57; О пастырстве новопрославленного угодника Божия, святителя и чудотворца Иоасафа Белгородского // Там само. – № 49. – Ч. неофиц. – С. 1129–1135; Особенная злобредность штундо-баптизма и некоторые меры приходской борьбы с этой сектой // РукСП. – 1912. – № 16. – С. 487–494; № 17. – С. 512–517; Темы и конспекты проповедей по указанию воскресных литургических чтений из Евангелий и Апостола. (От 3 недели по Пасхе по 14 неделю по Пятидесятнице). – К., 1912. – 72 с.; Памятная книжка Киевской епархии на 1913 г. / сост. под ред. прот. И. Троицкого. – К., 1913. – VIII, 656 с.; 50-летие Киевского Свято-Владимирского братства. (1864 г. – 15 июля – 1914 г.). – К., [1914]. – 24 с.; Креститель, просветитель и объединитель Руси святой, благоверный, равноапостольный князь Владимир. (К 900-летию его блаженной кончины, 15 июля 1915 г.). – К., [1915]. – 4 с.

Арх.: ІР НБУВ. – Ф. III. – №№ 60263–60270; Ф. 175. – № 2186; ЦДІАУК. – Ф. 127. – Оп. 1011. – Спр. 1704; Ф. 711. – Оп. 3. – Спр. 4896 [канд. дис.].

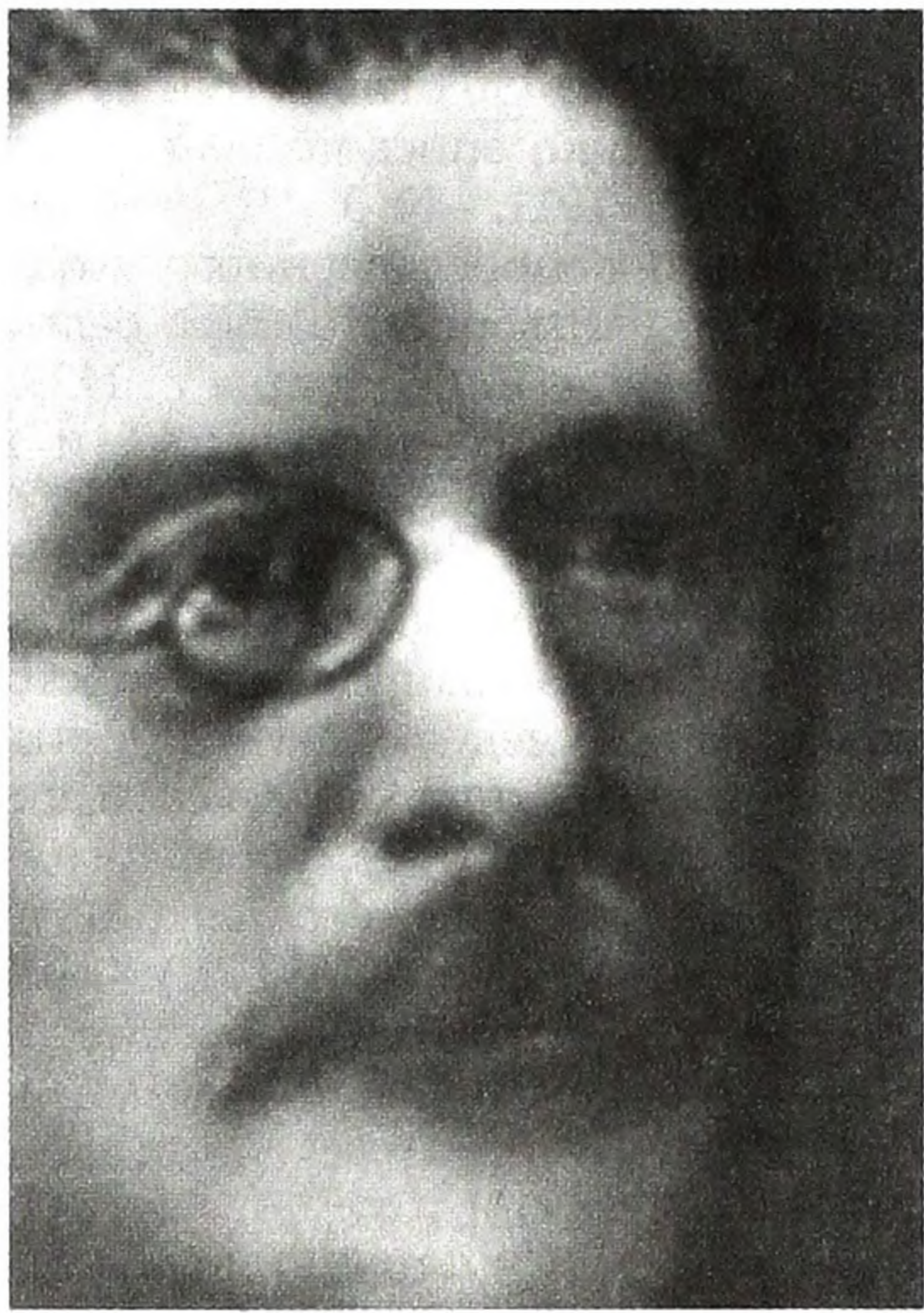
Опубл. дж.: Извлечение из протоколов Совета Киевской духовной академии за 1888–1889 учебный год. – К., 1889. – С. 318–323, 328, 339–340; Епархиальные известия // КЕВ. – 1893. – № 6. – Ч. офиц. – С. 66; Памятная книжка Киевской епархии на 1913 г. / сост. под ред. прот. И. Троицкого. – К., 1913. – С. 2, 4, 5, 32.

Літ.: Бойко А. Трійський Йоан Йоанович // Українська журналістика в іменах : матеріали до енциклопедичного словника / за ред. М. М. Романюка. – Львів, 2003. – Вип. 10. – С. 452–453.

М. Л. Ткачук

ТРОЇЦЬКИЙ Матвій Михайлович [рос. Троицкий Матвей Михайлович] (01[13].08.1835–22.03[03.04].1899), випускник і викладач КДА – філософ, психолог, педагог, освітянський діяч.

Нар. у с. Спас-Прогнанье Боровського пов. Калузької губ. (нині – Жуковського р-ну Калузької обл. РФ) у сім'ї диякона Спасо-Преображенського храму. Після закінчення Калузької ДС (1847–53) навчався в КДА (1853–57). У студентські роки виявив, за оцінкою викладачів філософії Д. В. Поспехова та П. Д. Юркевича, «выдающуюся способность к философскому анализу», а також неабиякі успіхи в опануванні академ. дисциплін. Особливо цікавився психологією, поєднуючи читання психол. літ-ри із власними дослідженнями та спостереженнями.

Матвій
Троїцький

Закінчив КДА зі ступ. магістра богослов'я і словесних наук (ухвалу академ. Конференції від 08.08.1857 затверджено Св. Синодом 24.12.1858). Випускний твір Т. «Суждения Св. Отцов и Учителей второго и третьего века об отношении греческого образования к христианству» опубліковано в ж-лі «Труды Киевской духовной академии» за 1860.

З 06.11.1857 обіймав посаду вчителя (після затвердження магістерського ступ. – бакалавра) філос. наук КДА. Читав лекційний курс з історії давньої філософії. Одночасно викладав грец. мову в нижчому відділенні. Продовжуючи цікавитися психологією, наприкінці 1850-х прослухав на мед. ф-ті Ун-ту Св. Володимира лекційні курси із загальної та порівняльної анатомії, фізіології нервової діяльності та патології.

Відмовившись від подальшої духовно-академ. кар'єри, звільнився від духовного звання та з КДА (23.11.1861) і переїхав до С.-Петербурга. З грудня 1861 обіймав чиновницьку посаду в II Департаменті держ. майна.

18.06.1862 перейшов на службу до Мін-ва народної освіти. 23.06.1862 був відряджений до Німеччини, де протягом двох років готувався до професорського звання. У Єн-

ському ун-ті слухав лекції К. Фішера (історія новочасної філософії, починаючи з Канта, та курс, присвячений постаті Г. Е. Лессінга в контексті історії літ-ри XVIII ст.) і К. Фортлаге (логіка; енциклопедія філос. наук). У Геттінгенському ун-ті відвідував лекції Р. Г. Лотце з метафізики та філософії релігії, а також курс Г. Тейхмюллера, присвячений системам Й. Ф. Гербарта і Ф. Е. Бенке. У Лейпцизі прослухав лекційні курси з психології Г. Т. Фехнера та М. В. Дробіша, а також лекції В. Г. Ф. Рошера з політекономії. У Берлінському ун-ті був серед слухачів курсів А. Тренделенбурга (логіка) та Й. Г. Дройзена (новітня історія). Звіти про перебування в різних нім. ун-тах друкував у «Журнале Министерства народного просвещения» (1862–64). Розробляв лекційні курси з філос. наук (логіки, психології, історії філософії) для майбутнього університетського викладання.

Після повернення до Росії (01.10.1864) працював над дис. «Немецкая психология в текущем столетии: историческое и критическое исследование с предварительным очерком успехов психологии со времен Бэкона и Локка» (М., 1867), яку захистив 31.05.1867 в С.-Петербур. ун-ті (офіц. опоненти – проф. протоієрей Ф. Ф. Сидонський і доц. М. І. Владиславлев), здобувши ступ. д-ра філософії. Після захисту дис. – екстра-орд. (з 01.09.1867) і орд. (з 12.06.1868) професор філософії Казанського ун-ту. У подальшому – орд. професор філос. каф-р Варшавського (з 22.10.1869) та Моск. (з 10.06.1875) ун-тів. На каф-рі у Москві в 1875–86 читав для студентів історико-філол. ф-ту логіку, психологію, історію філософії; викладав студентам юрид. ф-ту історію філософії права (майбутнім правникам у 1881–85 читав також курс логіки, в 1883–84 навч. році – курс психології); деякі з цих курсів Т. збереглися в літографованому вигляді. Як лектор запам'ятався вихованцям Моск. ун-ту вмінням «приковувать внимание слушателей» надзвичайно ясними і чіткими викладами,

позбавленими будь-яких зовн. ефектів, а також критичним пафосом щодо нім. філософії та власне метафізичних систем. З 19.04.1880 до 27.07.1882 обіймав посаду декана історико-філол. ф-ту.

Після закінчення 30-річного терміну пед. діяльності був залишений на службі в Моск. ун-ті з правом викладання, членства у радах і перебування на адм. посадах (з 03.08.1886). З 31.01.1887 – заслужений орд. професор. Упродовж 1887 перебував у закордонному наук. відрядженні. З весняного семестру 1888 викладав курс логіки для студентів історико-філол. ф-ту. 27.07.1889 вдруге затверджений на посаді декана цього ф-ту, на якій перебував до кінця життя. За сумісництвом у 1889–99 викладав педагогіку в 1-й жіночій гімназії Москви (де був також інспектором) та історію мистецтв і естетику в Моск. консерваторії. Був засновником, першим головою (1885–89) і почесним членом Моск. психол. тов-ва, що розпочало свою роботу 24.01.1885 (статут тов-ва затверджено 15.07.1884). Ініціював видання ж-лу «Вопросы философии и психологии» (з 1889). Брав участь у Міжнар. конгресі з фізіологічної психології в Парижі (06–10.08.1889); разом із І. М. Сеченовим і М. Я. Гротом був обраний (від Росії) до складу його Почесного ком-ту.

Мав високі держ. відзнаки за сумлінну службу, у т. ч. ордени Св. Анни 2-го (25.12.1870) і 1-го (01.01.1891) ступ., Св. Володимира 3-го ступ. (01.01.1878), Св. Станіслава 1-го ступ. (01.01.1885).

Помер у Москві на 64-му році життя. Похований на кладовищі Донського монастиря.

Т. відомий як дослідник і популяризатор на рос. теренах британської філософії та психології, прибічник емпіризму, індуктивізму й асоціанізму, супротивник спекулятивної метафізики. Здійснивши (вперше у російськомовній філос. літ-рі) ґрунтовний систематичний аналіз вчень Ф. Бекона, Дж. Локка, Д. Г'юма, Д. Гартлі, Т. Ріда та ін., про-

тиставив їх континентальній (передусім нім.) філософії та психології, в якій убачав вияв рутини і схоластики, брак плідного розвитку, спотворення ідей британських емпіриків. Такий підхід, увиразнений у докторській дис. Т., мав неоднозначне сприйняття у фахових філос. колах і зумовив як гостро критичні оцінки (П. Д. Юркевич, С. С. Гогоцький, єпископ Никанор (Бровкович), О. О. Козлов), так і позитивні очікування та сподівання щодо створення нового підґрунтя для розвитку теор. філософії, вільної від догматизму (М. І. Владиславлев, Ф. Ф. Сидонський, К. Д. Кавелін, М. М. Страхов). Попри те, що у своїх подальших працях Т. не вдалося реалізувати потенціал «начинателя у нас некоторой новой умственной эпохи» (за характеристикою В. С. Соловйова), його наполеглива «проповідь» (передусім із каф-ри) наук. підходу до філос. і психол. студій мала відгомін в університетському середовищі кін. ХІХ – поч. ХХ ст.

Протягом багаторічної університетської діяльності Т. виявив себе талановитим і наполегливим організатором філос. і психол. науки. Фундовані ним Моск. психол. тов-во та один із перших у Рос. імперії фахових філос. ж-лів відіграли значну роль у розвитку філософії на її теренах.

Осн. тв.: Суждения Св. Отцов и Учителей второго и третьего века об отношении греческого образования к христианству // ТКДА. – 1860. – № 2. – С. 74–130; № 3. – С. 73–111; Субъективные тоны // Б-ка для чтения. – 1862. – № 7. – С. 53–66; Немецкая психология в текущем столетии: историческое и критическое исследование с предварительным очерком успехов психологии со времен Бэкона и Локка. – М., 1867. – [4], ХІІІ, [5], 658 с.; 2-е, вновь обработ. изд. – М., 1883. – Т. 1. – [4], VІІІ, 403 с.; Т. 2. – [4], VІІІ, 517 с.; Логика: 1875/6 учебный год. – М., 1876. – 159 с.; Наука о духе: Общие свойства и законы человеческого духа : в 2 т. – М., 1882. – Т. 1. – [4], ХХVІІІ, 344 с.; Т. 2. – [4], ХХVІІІ, 320 с.; 2-е изд. – М., 2012; Психология : Лекции, чит. в 1882–83 академ. году в Моск. ун-те. – М., 1883. – 136 с.; Логика : Лекции проф. М. М. Троицкого : Курс 1883–84 академ. года в Моск. ун-те. – 136 с.; Учебник логики с подробными указаниями на историю и современное состояние этой науки в России и в других странах : в 3 кн. – Кн. 1. – М., 1885. – ХІ, 217 с.; Кн. 2. – М.,

1886. – [6], II, 255 с.; Кн. 3. – Вып. 1. – М., 1888. – [8], 143 с.; Современное учение о задачах и методах психологии. – М., 1885. – [1], 40 с.; Об очевидности как предмете логики. – М., 1885. – 55 с.; Элементы логики : Руководство к логике. – М., 1887. – VIII, 152 с.

Арх.: ІР НБУВ. – Ф. 175. – № 2188; ЦДІАУК. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 3715, 4073; Оп. 3. – Спр. 584, 626.

Опубл. дж.: Списки начальников и наставников Киевской духовной академии за истекшее пятидесятилетие ее, 1819–1869 // Пятидесятилетний юбилей Киевской духовной академии. – К., 1869. – С. 392, 399; Список лицам, служащим по ведомству Министерства народного просвещения. 1874–75 учебный год. – СПб., 1874. – С. 354; [Те саме]. 1876–77 учебный год. – СПб., 1876. – С. 228; [Те саме]. 1881–82 учебный год. – СПб., 1881. – С. 156; Приказы министра народного просвещения // ЖМНП. – 1886. – Ч. 248. – С. 21; 1887. – Ч. 250. – С. 50; Список лицам, служащим по ведомству Министерства народного просвещения. 1887–88 учебный год. – СПб., 1887. – С. 195; [Те саме]. 1889–90 учебный год. – СПб., 1889. – С. 194; [Те саме]. 1893–94 учебный год. – СПб., 1893. – С. 302; Список лиц, служащих по ведомству Министерства народного просвещения на 1899 год. – СПб., 1899. – С. 338; *Ивановский В. Н.* М. М. Троицкий. [Некролог] // ВФиП. – 1899. – Кн. II (47). – С. VI–XVI; *Котляревский Н. А.* Старинные портреты. – М., 1907. – С. 429–432; *Певницкий В. Ф.* Мои воспоминания. Служение в Академии в должности профессора // ТКДА. – 1911. – № 5. – С. 112–113; *Тур К. Н.* Студенческие годы (воспоминания о Варшавском университете) // РС. – 1912. – Кн. 9. – С. 409–410; *Колубовский Я. Н.* Из литературных воспоминаний // ИВ. – 1914. – № 4. – С. 135–136; *Трубецкой Е. Н.*, кн. Воспоминания // *Трубецкой Е. Н.*, кн. Из прошлого. Воспоминания. Из путевых заметок беженца. – Томск, 2000. – С. 139.

Літ.: *Гогоцкий С. С.* Несколько мыслей по поводу сочинения «Немецкая психология в текущем столетии, историческое и критическое исследование, с предварительным очерком успехов психологии со времен Бэкона и Локка». – К., 1867. – 84 с.; 2-е изд., доп. : Критическое обозрение сочинения М. Троицкого «Немецкая психология в текущем столетии, историческое и критическое исследование, с предварительным очерком успехов психологии со времен Бэкона и Локка». – К., 1877. – [2], 156, VII с.; *Сидонский Ф. Ф.* [Рец.] : Немецкая психология в текущем столетии: историческое и критическое исследование с предварительным очерком успехов психологии со времен Бэкона и Локка. М. М. Троицкого // ЖМНП. – 1867. – Ч. 134. – Отд. II. – С. 925–946; *Владиславлев М. И.* Зависимость немецкой философии от английской : Отзыв о соч. М. М. Троицкого «Немецкая психология в текущем столетии». М., 1867 // Там само. – Ч. 135. – Отд. II. – С. 174–208, 499–539; *Страхов Н. Н.* Английская психология. «Немецкая психология в текущем столетии. Историческое и критическое исследование, с предварительным очерком успехов психологии со времен Бэкона и Локка // Отеч. зап. – 1867. – Сентябрь, кн. 1. – С. 35–53; Декабрь, кн. 2. – С. 709–733; *Кавелин К. Д.* Немецкая современная психология // ВЕ. – 1868. – № 1. – С. 308–315; *Козлов А. А.* О последнем со-

чинении профессора М. Троицкого «Наука о духе» // РМ. – 1883. – № 4. – С. 1–27; *В. К.* Позитивизм в русской литературе // Русское богатство. – 1889. – № 3. – С. 3–41; № 4. – С. 116–141; *Грот Н. Я.* Психологический съезд в Париже // ВФиП. – 1889. – Кн. 1. – С. 1–22; *Каринский М. М.* Учебники логики М. М. Троицкого // ЖМНП. – 1889. – Ч. 263. – Отд. II. – С. 453–492; *Соловьев В. С.* Три характеристики: М. М. Троицкий. – Н. Я. Грот. – П. Д. Юркевич // ВЕ. – 1900. – Кн. 1. – С. 319–325, 334–335; *Белкин А. С.* М. М. Троицкий. 1835–1899 // ВФиП. – 1900. – Кн. 52. – С. 151–182; *Ивановский В. Н.* К характеристике М. М. Троицкого // Там само. – С. 183–213; *Алексеев С.* Троицкий Матвей Михайлович // ЭСБЕ. – Т. XXXIIIа. – СПб., 1901. – С. 879–881; *Ершов М. Н.* К характеристике философских взглядов М. М. Троицкого // ВиР. – 1910. – № 14. – Отд. 1. – С. 215–244; № 15. – Отд. 1. – С. 337–359; *Кондаков И. М.* Матвей Михайлович Троицкий: карьера против таланта // Выдающиеся психологи Москвы / под ред. В. В. Рубцова, М. Г. Ярошевского. – М., 1997. – С. 29–42; *Рождественский Ю. Т.* Киевская школа академической психологии первой пол. XIX в. – К., 1999. – С. 80–85; *Ткачук М. Л.* Київська академічна філософія XIX – поч. XX ст.: методологічні проблеми дослідження. – К., 2000. – С. 63, 64, 190, 199–203, 214–215; *Павлов А. Т.* Профессор философии Московского университета Матвей Михайлович Троицкий // Вестник Моск. ун-та. – Сер. 7. Философия. – 2003. – № 1. – С. 55–69; *Еремينا С. Ю.* Работа М. М. Троицкого «Немецкая психология в текущем столетии...» как явление в русской философии 60-х гг. XIX в., или эмпирический идеализм «русского Канта» // Там само. – 2006. – № 1. – С. 3–25; *Ждан А. Н.* История Психологического общества при имп. Московском университете // Нац. психол. ж-л. – 2010. – № 1 (3). – С. 34–38.

М. Л. Ткачук

ТРОФИМОВСЬКИЙ Микола Васильович [рос. Трофимовский Николай Васильевич] (1812–14[28].11.1887), випускник КДА – церк. педагог, історик Церкви, краєзнавець.

Нар. у м. Білопілля Сум. пов. Слобідсько-Укр. (з 1835 – Харків.) губ. (нині – райцентр Сум. обл.) у сім'ї священика місцевої Свято-Миколаївської церкви. Рано втратив батька. Початкову освіту здобув у Харків. ДУ. Після закінчення із срібною медаллю Харків. колегіуму (1829–35) навчався у КДА (1835–39), виявляючи неабиякі інтелектуальні здібності. Наприкінці академ. курсу клопотав про призначення на посаду священика Харків. єпархії, однак не отримав згоди Комісії духовних уч-щ.